

ADVN-Medelingen

DRIEMAANDELIJKS
DERDE TRIMESTER 2022

Dit is het zevenzeventigste nummer van de *ADV-N-Mededelingen*. De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al haar aspecten zoals het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten, de publicaties en de huisvesting. De *ADV-N-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN | archief voor nationale bewegingen werkt rond het erfgoed van de Vlaamse beweging en andere nationale bewegingen in Europa. De kernopdracht van het ADVN is het verzamelen, bewaren, onderzoeken en toegankelijk maken van dit erfgoed.

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

Bijdragen

Sam Bordon, Tom Cobbaert,
Jolien Hendrickx, Ann Mares,
Sarah Menu & Dirk Rochtus

Digitale beeldbewerking & beeldredactie

Ann Van Gastel

Fotografie

Peter Maes

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselinck

Administratie

Marleen Deridder

Druk

Graphius – New Goff, Gent

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Rochtus
Lange Leemstraat 26, 2018 Antwerpen

Alle bijdragen komen tot stand in samenwerking met
de Wetenschappelijke Raad van het ADVN

Overname van bijdragen kan enkel na schriftelijke toestemming van de uitgever
© 2022 Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw

Cover: Geschilderd portret van Hugo Verriest. [ADV-N, VKTL8]

ADV-N ARCHIEF VOOR NATIONALE BEWEGINGEN

Lange Leemstraat 26

BE-2018 Antwerpen 1

[T] +32 [0]3-225 18 37

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be

bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB

**Giften vanaf 40 euro komen in aanmerking voor
een attest voor belastingvermindering.**

www.facebook.com/ADV-Nvzw

Met de steun van de Vlaamse overheid

Vlaanderen
verbeelding werkt

Erkenningsnr. P3A8177

PLANTIJD

Niet alleen mannen maken plannen. Net als de andere collega-erfgoedorganisaties werken we volop aan een nieuw beleidsplan voor de jaren 2024-2028. De kerntaken worden bepaald door het Cultureel-erfgoeddecreet en door principes van goed bestuur, maar hoe vullen wij dat als ADVN I archief voor nationale bewegingen concreet in? Wat zijn onze waarden, wat is ons inhoudelijk project en waarin kunnen wij bij de uitwerking ervan (maatschappelijk) het verschil maken?

Voor het ontwerp vertrekken we vanuit een analyse van de lopende werking (2019-2023) – wat doen we, hoe doen we dat en wat kan beter? –, gekoppeld aan een verkenning van de dromen, ambities en verwachtingen van de betrokkenen, zowel medewerkers als onze erfgoedgemeenschap.

De resultaten van bevestigingen, evaluaties en gesprekken bepalen mee de koers. Wat is gewenst en wat is nodig om onze doelstellingen te kunnen realiseren? Wat zijn de voornaamste uitdagingen en risico's en wat zijn de kansen? Waar ligt potentieel voor samenwerkingen binnen en buiten de sector? Op welke manier kunnen we de vooropgestelde doelgroepen bereiken en betrekken? Op welke thema's zetten we prioritair in voor onderzoek?

Plannen is vooral veel vragen stellen en op basis van de verkregen inzichten verder brouwen en bouwen. Daar kruipt veel tijd en energie in en vergt de nodige verbeelding, maar als organisatie is zo'n fundamentele denkoefening op tijd en stond noodzakelijk en weldoend.

Door te plannen, krijgen we grip op wat er gaat gebeuren en hoe dat gaat gebeuren. Het laat ook toe de nodige middelen en kosten in te schatten.

Tegelijkertijd wordt ook een ander soort plannen uitgestippeld en stap voor stap uitgevoerd. Een van de aandachtspunten in de lopende beleidsperiode is de accommodatie. Het oude schoolgebouw waarin we onze werking ontplooiën, is aan vernieuwing toe. De beslissing

om de toegankelijkheidstoets daarbij toe te passen, heeft een en ander in beweging gezet. Zo verhuizen alle functies die publieksgericht zijn naar het gelijkvloers. Er komt met andere woorden een vernieuwde leeszaal en een vernieuwde polyvalente ruimte voor tentoonstellingen, lezingen, etc.

Deze ingrijpende herinrichting noopt ons tot de verhuis van de gehele bibliotheek naar de nieuwe compactus – een rollend rekensysteem voor de bibliotheek, waar we nu al beretrots op zijn. De verhuis wordt aangegrepen om de hele boeken- en brochurecollectie na te kijken, te (her)waarderen en de conditie vast te stellen. We plannen dat zodanig dat de leeszaalbezoeker er zo weinig mogelijk hinder van ondervindt, maar de bestandscontrole en verhuis van ca. 58.000 titels gaat onvermijdelijk een (tijdelijke) impact hebben op de beschikbaarheid van de boeken. Wil u hier als vrijwilliger mee de schouders onder zetten? Graag een seintje naar info@advn.be. Op de website blijven we u op de hoogte houden van de voortgang.

[ANN MARES]

DAT ERFGOED MOET HERLEVEN!°

Op zoek naar sporen van Verriest in onze collectie

°Vrij naar Hugo Verriest

"De familie Verriest bericht U de godvruchtige dood deze nacht van Eerwaarde Heer Pastor Hugo Verriest. Zaterdag aanstaande om 10 ½ u te Ingoyghem begraven." Met dit korte bericht bracht Gustaaf Verriest de familie Verlande op de hoogte van het overlijden van zijn oom Hugo Verriest. De 81-jarige West-Vlaamse priester en geestelijke vader van de Blauwvoeterie sukkelde al enige tijd met zijn gezondheid toen hij overleed op 27 oktober 1922. Naar aanleiding van de honderdjarige herdenking van dit overlijden van Verriest worden dit najaar tal van activiteiten georganiseerd in de dorpen en steden waar hij woonde en werkte – een overzicht van alle initiatieven kan u vinden op <https://100jaarverriest.be>. Het ADVN blikt samen met biograaf Romain Vanlandschoot terug op het leven, werk en de invloed van Hugo Verriest (zie p. 18) en duikt in zijn eigen collectie op zoek naar sporen van de priester.

De aanwezigheid van Verriest in de collectie van het ADVN is echter minder prominent dan men zou verwachten. De belangrijkste reden is natuurlijk dat hét archief van Hugo Verriest al kort na zijn overlijden aan het Archief en Museum voor het Vlaams Cultuurleven, het huidige Letterenhuis, werd overgedragen. In een viertal dozen worden bij de collega's in de Minderbroedersstraat heel wat handschriften, brieven en andere documenten van de 'pastor van te lande' bewaard. Daarnaast bevinden zich in het Letterenhuis honderden brieven van zijn hand in de archieven van tijdgenoten zoals Emmanuel De Bom, Stijn Streuvels en Marie-Elisabeth Belpaire. Ook hun verzameling foto's, schilderijen en tekeningen die Verriest portretteren is omvangrijk. De bibliotheek werd overigens ondergebracht bij de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience (EHC) die een tiental jaar geleden de 1.770 titels inventariseerde.

Naast het Letterenhuis en de EHC vinden we Verriest ook terug in de archieven van 'zijn' parochies Wakken en Ingooigem, het Klein Seminarie in Roeselare, het Sint-Vincentiuscollege in Ieper en het Bisdom Brugge. Ook in de collecties van het Archief Leon Defraeye in Deerlijk, het Guido Gezellearchief in Brugge, het Museum Wakken Herdenkt en meerdere particuliere verzamelaars zijn tal van stukken van en over Verriest terug te vinden. En toch hebben er naast al die verzamelingen nog een aantal parels uit het erfgoed van Verriest de weg naar het ADVN gevonden.

'Eertijds heeft een volk bestaan...'

Hugo Verriest zag op 25 november 1840 het levenslicht in Deerlijk. De boreling kwam in een welgesteld gezin terecht: zijn vader Pieter Jan Verriest (1796-1871) was handelaar, koster en armenmeester en zijn moeder Carolina Vanackere (1801-1886) was afkomstig uit een Zwevegems handelaarsgezin. De familie genoot aanzien in Deerlijk en ook de kinderen van het gezin zouden later voor zichzelf naam maken, hetzij als priester, politicus, advocaat, kloosteroverste of hoogleraar. Julie Verriest, de jongste zus, huwde met Henri Sobry en baatte samen met haar man in Zwevegem een brouwerij uit.

Boven: Foto van het gezin Verriest-Vanackere in 1861: (staand) Julie, Adolf, Karel, Gustaaf, Louise; (zittend) Pieter Jan, Carolina, Oda, Hugo. [ADVN, VPRY38]

Rechts: Collage van portretfoto's en -tekeningen van Hugo Verriest. [ADVN, VFA8773, VFA9673, VKTL8, VPR71, VPR132, VPR139, VPR588, VPR702, VPR719, VPR974, VPR975, VPR1169, VPR1624, VPRY213]

Via hun dochter Caroline Sobry (1872-1968) komen we terecht bij één van de aan Verriest gerelateerde archieven in het ADVN: het archief van de familie Roelandts-Sobry (AC925). Caroline huwde in 1897 met Albert Roelandts die afkomstig was uit een gegoede familie en in Meulebeke zaakvoerder werd van onder andere een brouwerij en een breigoedfabriek. Het archief bevat voornamelijk stukken van de familie en Hugo Verriest in het bijzonder: uitnodigingen en

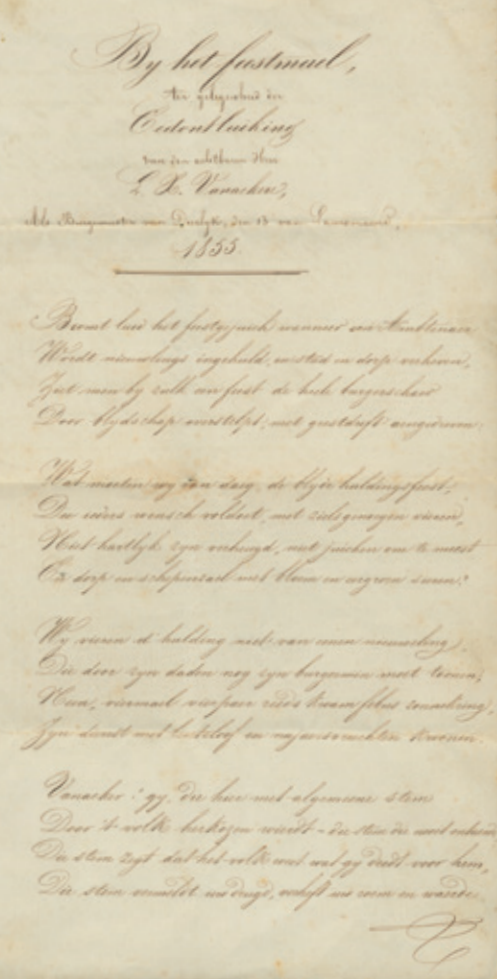

HUGO VERRIEST.
(naar de groote teekening van Lode Seghers, uitgegeven door « De Sikkel » te Antwerpen)

Deerlijk, 25 Nov. 1848 — Ingooijghem, Nov. 1922.
Vooral bekend als redenaar en criticus. Van hem
verschienen : *Regenboog uit andere kleuren, Drie
geestelijke Voordrachten, Twintig Vlaamse
Koppen, Op Wandel, Voordrachten. Men leze
over hem : MARCEL D'HAESSE, HUGO VERRIEST*

Dr. HUGO VERRIEST
(Dorlyk. 2 November 1848)
*Regenboog. — Twintig Vlaamse koppen. — Op Wandel. — Voordrachten.
— Drie geestelijke voordrachten.
Uitgave van « De Vlaamse Boekhandel », H., Leliedraai, Brussel.*

Eerste pagina van het huldedicht dat Pieter Jan Renier opdroeg bij de eedaflegging van Louis-Xavier Vanackere, broer van Verriests moeder, in januari 1855. [ADVN, D15784(1/1)]

kaarten van communies en jubilea, (kopies van) brieven van Verriest aan het gezin Roelandts-Sobry en deelnemingsbrieven en -kaarten bij het overlijden van de priester.

De jonge Hugo Verriest volgde les aan de Deerlijkse kostschool van Pieter Jan Renier (1795-1859) en studeerde vanaf 1853 aan het Klein Seminarie in Roeselare waar hij korte tijd onderwezen werd door Guido Gezelle (1830-1899). Verriest hield ook na de passage van Gezelle contact met de dichter

en gaf samen met Hendrik Van Doorne in 1862 het bundelwerk *Gedichten, gezangen en gebeden* uit. Meningsverschillen en spanningen rond deze uitgave leidden echter tot een verkoeling in de relatie tussen Gezelle en zijn voormalige leerling. Na de opleiding theologie aan het Groot Seminarie in Brugge werd Verriest in 1864 tot priester gewijd en ging hij aan de slag als leraar aan het Sint-Lodewijkcollege in Brugge. Daar zorgden zijn collega's Leonard De Bo en Pieter Busschaert, volgend op de invloed van Renier en Gezelle, voor een verdere ontwikkeling van Verriests taalflamingantisme die volledig tot bloei kwam tijdens zijn jaren als leerkracht aan het Klein Seminarie in Roeselare (1867-1877).

In Roeselare ontmoette hij collega's als Gustaaf Flamen, Emiel Demonie en Alfons Van Hee en dreef samen met hen een grote groep leerlingen in de richting van een strijdvaardig katholiek en Vlaamsgezind engagement in de geest van Gezelle. In een aantal voordrachten voor Roeselaarse jongeren schetste hij onder het motto 'dat volk moeten wij doen herleven' een toekomstvisie waarin een eeuwenoud, rijk en godsdienstig Vlaanderen opnieuw zou opstaan. Wanneer Verriest in 1873 klastitularis van de retorica werd en daarmee ook directeur van Lettergilde, toen nog Société littéraire geheten, kreeg hij invloed over een groep leerlingen waaronder Albrecht Rodenbach, Julius Devos, Aloïs Bruwier, Kamiel Watteeuw, Constant Lievens en Renaat Adriaens. Begeesterd door Verriest en geïnspireerd door Consiences *De Kerels Van Vlaanderen* besloten de leerlingen van de poësis om op het jaarlijkse superiorfeest in juli 1875 géén Franstalige, maar wel twee Vlaamse liederen te zingen waaronder *Het lied der Vlaamsche zonen*. De weigering van superior Henri Delbar leidde echter tot openlijk protest van de leerlingen op het feest, een actie

Foto van de 'Wonderklasse', de poësis van het schooljaar 1874-1875 aan het Klein Seminarie in Roeselare, met o.m. Julius Devos (achterste rij, derde van links), Emiel Demonie (derde rij, vierde van links), Kamiel Watteeuw (derde rij, tweede van rechts), Albrecht Rodenbach (derde rij, eerste van rechts), Constant Lievens (tweede rij, tweede van links), Renaat Adriaens (tweede rij, vierde van links) en Aloïs Bruwier (voorstte rij, vierde van links). [ADVN, VFA8775]

die bekend werd onder de naam *De Groote Stooringe*. Het werd het startschot voor de Blauwvoeterie en de daaruit groeiende katholieke Vlaamse studentenbeweging.

Verriest werd al snel aangewezen als hoofdverantwoordelijke voor het tumult in juli 1875, maar in de hoop de spanningen niet verder te doen oplopen, beperkte superior Delbar zich aanvankelijk tot het wegsturen van leerling Julius Devos. De spanning tussen de superior enerzijds en de leerkrachten en leerlingen rond Verriest anderzijds bleef echter aanhouden en leidde in de daaropvolgende jaren nog tot verschillende tuchtmaatregelen, waaronder het ontslag van Alfons Van Hee in 1876 en de overplaatsing van Verriest naar het klooster van de Zusters van Liefde in Heule in 1877. Het bleek echter maar een tijdelijke 'straf'. Gezien zijn populariteit was Verriest een nuttige pion in de schoolstrijd en werd hij in 1878 door bisschop Faict benoemd tot principaal van het Sint-Vincentiuscollege in Ieper in de hoop de school overeind te houden tegen een liberaal stadsbestuur. In ruil voor deze promotie moest Verriest beloven af te zien van al te felle flamingantische acties. De kersverse principaal liet het echter niet aan zijn hart komen en werkte onder pseudoniem mee aan het Vlaamsgezinde studententijdschrift *De Vlaamsche Vlagge* en

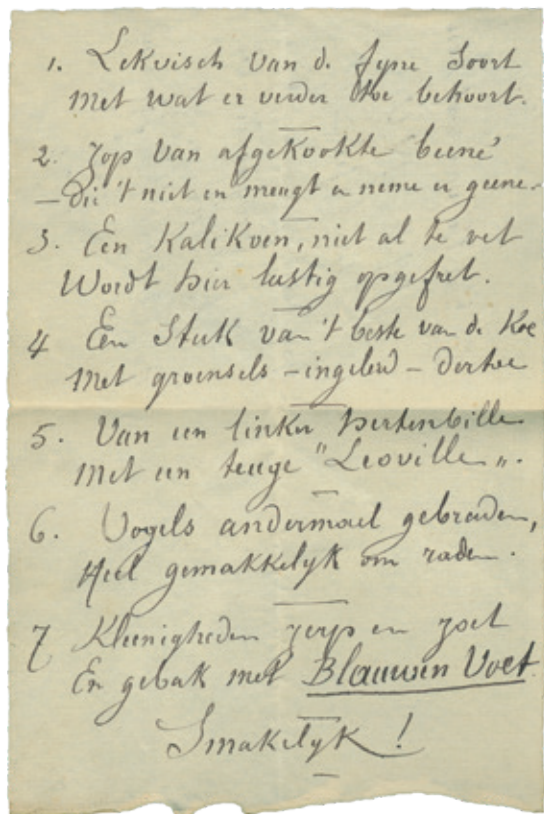

Omslag van het Verriestnummer van *De Vlaamsche Vlagge*, december 1904. [ADVN, VY820]

nam in 1877 zelfs de redactie en het beheer over van Rodenbach. Om die taak te kunnen bolwerken, vormde Verriest samen met Alfons Van Hee, Amaat Vyncke, Emiel Demonie en Karel Blancke het geheim genootschap Swighenden Eede.

Dit geheim verbond brengt ons bij een tweede Verriest-gerelateerd archief, het archief van de familie Verlende (ADVN, AC1304). Het archief gevormd door Achiel Verlende (1873-1955) en zijn zoon Jules Verlende (1908-1992) bevat namelijk een aantal menukaarten van bijeenkomsten van de Swighenden Eede en een paar brieven van en over Alfons Van Hee aan Hugo Verriest. Achiel Verlende was een verre verwant van brouwer Edward Verlende uit Lo en correspondeerde geregeld met zijn weduwe Zoë Van

Hee, de zus van Alfons Van Hee. De stukken van Alfons Van Hee (1846-1903) ontving hij echter van Hugo Verriest samen met een bundel publicaties, waaronder jaargangen van *'t Manneke uit de Mane*. Alfons Van Hee was de bezieler en tot zijn overlijden hoofdredacteur van de volksalmanak die vanaf 1881 verscheen en in 1884 net als *De Vlaamsche Vlagge* onder de hoede kwam van de Swighenden Eede.

Tijdens de bijeenkomsten van de Swighenden Eede werd er doorgaans goed getafeld. De menukaarten werden daarbij stevast in rijmvorm gepresenteerd, zoals dit exemplaar van 1893. [ADVN, AC1304]

christendemocratische profiel van Verriest. Zijn positionering in de lokale machtsstrijd tussen de conservatieve en de meer sociale vleugel van de katholieken resulteerde in 1895 in een nieuwe, ditmaal gedwongen, overplaatsing naar het nabijgelegen Ingooigem. Daar zou hij tot zijn emeritaat in 1912 priester blijven en tot zijn overlijden in 1922 in de pastorie blijven wonen.

'De pastor van te lande'

Vermoeid en ziek door de financiële moeilijkheden die hij als principaal van het leperse college moest trotseren, en die hem zijn leven lang nog zouden achtervolgen, verzocht Verriest vanaf 1886 meermaals om een overplaatsing naar een parochie. Na twee jaar talmen ging de Brugse bisschop in op zijn vraag en stelde hem aan als pastoor van Wakken, opnieuw een door liberalen gedomineerde gemeente en dus een politieke zet. Verriest aardde goed in zijn nieuwe functie en raakte nauw betrokken in het politieke en culturele verenigingsleven van het Zuid-West-Vlaamse dorp. Hij werd voorzitter van de pas opgerichte afdeling van het Davidsfonds en werd in 1890 zelfs naar voren geschoven als kandidaat-opvolger van een overleden katholiek volksvertegenwoordiger. Net als bij een gelijkaardige kandidatuur in leper verkoos de Brugse bisschop een meer conservatieve kandidaat boven het flamingantische en

Omslag van de tweede editie (Roeselare, 1903) van *Twintig Vlaamsche Koppes*, een bundeling van biografische essays over Vlaamse schrijvers en dichters, hoofdzakelijk uit de vriendenkring van Verriest. [ADVN, VB667]

Verriest bleef intussen actief als flamingantisch schrijver en dichter. Na de overdracht van *De Vlaamsche Vlagge* aan een jongere redactie richtte hij in 1896 samen met Achiël Lauwers het Vlaamsgezinde en christen-democratische weekblad *De Nieuwe Tijd* op. Naast artikels over de politieke actualiteit en de sociale problematiek publiceerde Verriest er ook heel wat gedichten en zijn bekende reeks *Vlaamsche Koppen*, die in 1901 werd gebundeld tot *Twintig Vlaamsche Koppen*. Ook de jonge Frank Lateur, later bekend als Stijn Streuvels, werkte mee aan het tijdschrift en was kind aan huis bij Verriest. De pastoor van Ingooghem was rond de eeuwwisseling een veelgevraagd spreker waarbij Gezelle en Rodenbach niet zelden het onderwerp van zijn voordracht waren. Onder aanmoediging van de kring rond het literaire tijdschrift *Van Nu en Straks* mythologiseerde Verriest de rol van zijn meester en leerling in de Vlaamse beweging en cultiveerde zijn eigen plaats in het zogenaamd 'heerlijk driemanschap

Foto tijdens de onthulling van het Rodenbachstandbeeld in Roeselare, augustus 1909. Verriest staat links van het midden. [ADVN, VFA6269]

Gezelle-Verriest-Rodenbach'. Dit culmineerde onder andere in de Rodenbachfeesten van 1909 waar het bekende Blauwvoetbeeld van Jules Lagae onthuld werd en Verriest niet alleen het woord voerde, maar ook zelf in de hulde betrokken werd.

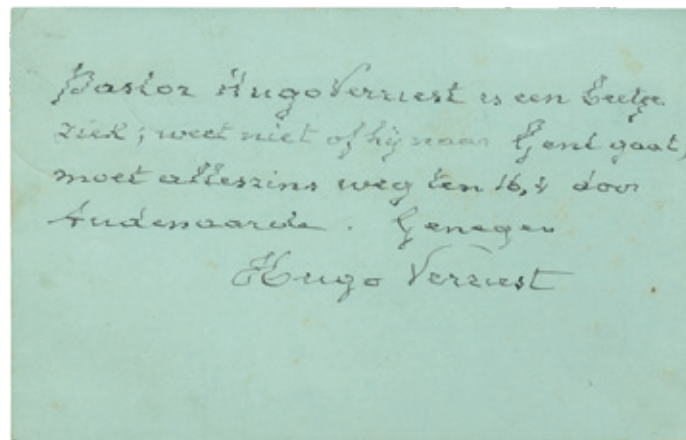
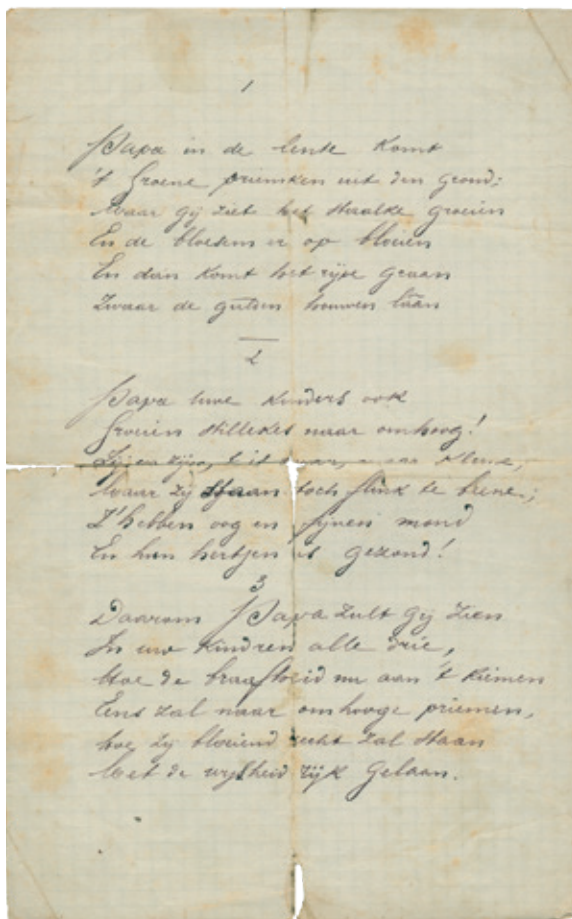
Verriest zelf werd onder meer geëerd met het lidmaatschap van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal en Letterkunde en een eredoctoraat aan de universiteit van Leuven, telkens in 1906. Beide titels waren echter maar een opwarming voor de grote hulde die de Vlaamsche Vereeniging van Letterkundigen onder aanvoering van Stijn Streuvels in petto had. Op 17 augustus 1913 verzamelden meer dan 15.000 mensen in Ingooghem om de pas gepensioneerde

Persoonlijke uitnodiging van Achiël Verlende voor de Verriesthulde op 17 augustus 1909. [ADVN, AC1304]

Hugo Verriest in de bloemen te zetten met een grote optocht, de onthulling van een borstbeeld van Jules Lagae, een feestmaal voor 1.000 personen en een zangstond in openlucht. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog had 'de pastor van te lande' het toppunt van zijn roem bereikt.

Met de Verriesthulde van 1913 belanden we opnieuw in het archief van de familie Verlende. In de lijst met sponsors van de hulde treffen we namelijk Achiel Verlende aan. De registratieontvanger

Boven: Briefkaart van Verriest aan Verlende, 17 februari 1920. [ADVN, AC1304]

Links: Hugo Verriest schreef tal van gedichten voor vrienden en familie, waaronder dit gedicht voor de vaderdag van zijn broer Adolf Verriest. [ADVN, D15784(3/2)]

werd in 1909 aangesteld in Harelbeke en kwam vanaf dan geregeld bij Verriest over de vloer. Verlende luisterde er geboeid naar Verriests verhalen over Gezelle, Rodenbach en Van Hee en raakte er onder meer bevriend met Stijn Streuvels en schilder Modest Huys. Verriest deed op zijn beurt een beroep op Verlende om tijdens de oorlogsjaren informatie in te winnen over de gebeurtenissen aan het front – Verlende had goede contacten bij een aantal inlichtingennetwerken – en contact te houden met het naar Nederland gevluchte gezin van zijn neef Jozef. Ook nadat Verlende in 1919 als ontvanger gepromoveerd werd naar het registratiekantoor van Gent onderhielden hij en Verriest hun vriendschap. Niet zelden bleef de priester na een bijeenkomst van de Academie overnachten bij de familie Verlende. Uit hun bewaard gebleven briefwisseling (november 1917–augustus 1922) blijkt een duidelijke achteruitgang in de gezondheid van Verriest: meer dan eens moet hij ziek een ontmoeting in Gent afzeggen. Het laatste bezoek van Verriest aan Achiel Verlende dateerde van 27 september 1922, een maand voor zijn overlijden.

Naast hun briefwisseling komt de vriendschap tussen Verriest en Verlende ook tot uiting bij de communie van de kinderen Jules en Marie-Louise Verlende. De dankprentjes van beide communicanten

werden namelijk door Verriest voorzien van een gedicht. Hoewel het in die tijd niet ongebruikelijk was dat dichters als Gezelle, Van Hee of Verriest opdrachten ontvingen voor gedichten, toch blijkt de genegenheid duidelijk uit de correspondentie die met deze brieven gepaard gaat. Ook in het familiearchief Roelandts-Sobry vinden we gedichten van Verriest op de communiekaarten van zijn neven en nichten en vier opmerkelijke gedichten voor de vaderdag van zijn broers Adolf en Gustaaf en schoonbroer Henri Sobry.

Ondanks bovenstaande focus op de archieven van de familie Roelandts-Sobry en de familie Verlende zijn dit niet de enige sporen van Verriest in de collectie van het ADVN. Zo treffen we in de archieven van Odila Vandenberghe (AC783) en August Laporta (AC946) briefwisseling aan over voordrachten van Verriest voor respectievelijk het Algemeen-Nederlands Verbond in Oudenaarde (1906) en studentenbonden in Lier en Leuven (1897, 1906). Verder vinden we in het archief van het IJzerbedevaartcomité (AC2) een album met foto's en knipsels over Verriest. Samensteller Clemens De Landtsheer bezorgde aan het comité ook nog uniek filmmateriaal van Hugo Verriest. De amper veertig seconden durende opname toont de priester poserend en lezend op zijn terras. De beelden werden vermoedelijk in 1920 gemaakt in opdracht van uitgeverij De Sikkel en later door Flandria Film aangekocht voor gebruik in de producties *Guido Gezelle* (1930) en *Albrecht Rodenbach* (1931).

De lijst van foto's, tekeningen, schilderijen, beelden, prentbriefkaarten en ander materiaal die Verriest afbeelden, gaat nog een eind verder. De 'pastor van te lande' werd in de voorbije 100 jaar blijvend herdacht met tal van feesten, tentoonstellingen, boeken en straatnamen. En hoewel de bekendheid van Verriest bij de jongere generaties tanende is, blijft het erfgoed van Verriest eeuwig verder leven in de collecties van het ADVN en alle andere erfgoedzorgers.

[TOM COBBAERT]

Bronnen bij deze bijdrage

R. Vanlandschoot, *Hugo Verriest. Biografie*, Tielt, 2014; S. Maes, *Verriest, Hugo*, (2022), op: <https://nevb.be>; F. Boudrez, *Swighenden Eede*, (2022), op: <https://nevb.be>; L. Schelfhout, *Bibliografie in beeld: Pieter Jan Renier 1795-1859 : Adolf 1830-1891 : Gustaaf 1843-1918 : Hugo 1844-1922 Verriest : René De Clercq 1877-1932*, 2009.

Portretfoto van Hugo Verriest door Kortrijkse kunstfotograaf August Ruys-Morel.
[ADVN, VFC431]

ABRAHAM HANS EN ZIJN KINDERBIBLIOTHEEK

De man die de jeugd leerde lezen

Abraham Hans of Brammetje zoals ze hem noemden toen hij nog klein was, werd geboren op 12 februari 1882 in Sint-Maria-Horebeke, Oost-Vlaanderen. Hij was de zevende zoon in een protestants gezin van dertien kinderen. Zijn vader Bastiaan Hans, een uitgeweken Nederlander, was hoofd-

Het verhaal gaat dat Abraham ging zitten, een sigaar opstak en begon te schrijven. Toen zijn sigaar ten einde was, werd een nieuw verhaaltje geboren. [ADV N, VFA10248]

onderwijzer in het protestantse schooltje in de 'Geuzenhoek'. Na het sluiten van de school verhuisde het gezin naar Roeselare en sloot het zich aan bij de lokale protestantse gemeenschap. Gedurende zijn jeugd leerde Abraham tijdens de vele wandelingen met zijn ouders, broers en zussen de rijke geschiedenis van het Vlaamse land appreciëren. In zijn latere leven zou hij deze opgedane kennis in zijn schrijfwerk integreren. Abraham die een talentvol student was, kreeg in 1896 een studiebeurs aangeboden om te gaan studeren in Nederland. Vier jaar later behaalde hij een onderwijzersdiploma in Arnhem, en nog eens een jaar later een onderwijzersdiploma in België. Op 10 augustus 1904 studeerde hij af als leraar Nederlands voor het middelbaar onderwijs, lagere graad. Na enkele omwegen en tijdelijke baantjes keerde Abraham terug naar Roeselare waar hij zijn vader bijstond als hulponderwijzer in het protestantse schooltje aan de Mandellaan. Niet veel later verhuisde het hele gezin naar Kontich. Abraham werd onderwijzer in Antwerpen en in 1920 legde hij zich toe op zijn carrière als auteur en journalist.

A. Hans' kinderbibliotheek

Abraham zijn carrière als auteur begon in 1907. Zijn vader Bastiaan Hans vertaalde verhaaltjes voor een tijdschrift. Omdat hij vaak last had van hevige hoofdpijn, vroeg hij geregeld aan zijn zoon om die taak

van hem over te nemen. Het schrijven op zich sprak Abraham erg aan waardoor hij werd gestimuleerd om eigen werk uit te geven. In 1907 gaf hij zijn eerste publicatie uit *Helden zonder Zwaard*. Nadien volgden een 150-tal romans, 120 kortverhalen voor volwassenen, een tiental biografieën en een veertigtal jeugdboeken. De meesten zullen hem voornamelijk herinneren omwille van zijn *Kinderbibliotheek*: een monumentale collectie van jeugdboekjes die in de volksmond simpelweg *Hanskes* werden genoemd. Recent verwierf het ADVN heel wat van die jeugdboekjes, het volume van zijn werk is indrukwekkend. In totaal kwamen er in de reeks 1.580 boekjes uit. Respectievelijk 865 gedurende het leven van Abraham Hans en daarna nog eens 715 onder Willem Hans die de kinderbibliotheek overnam. Abraham Hans zou zo'n 745 boekjes zelf hebben geschreven. Andere auteurs die aan de kinderbibliotheek meewerkten, waren onder andere: Annie Hans (zijn dochter), Bastiaan Hans, Maria Van Hove, Carmen Maerten en Helena Hans (andere dochter). Tussen 1922 en 1955 verscheen elke week een boekje van een 30-tal pagina's.

De *Kinderbibliotheek* haalde inspiratie uit Vlaanderens rijke verleden, zijn vele verhalen en legendes. Zo passeren onder meer Tijn Uilenspiegel, Reinaart De Vos, Sinterklaas, Hendrik Conscience en Koning Albert I de revue. Maar ook verhalen uit het buitenland dienden als inspiratiebron: Robin Hood, Ben Hur, de Gelaarsde Kat of Napoleon. Er werden ook compleet nieuwe verhalen verzonnen, vaak met een historische achtergrond. De verhalen gingen meermaals over

door de jeugd geliefkoosde onderwerpen, zo waren er opvallend veel verhalen over cowboys, spoken en smokkelaars. Vaak hadden de verhalen een opvoedkundige functie en leerde de jeugd allerlei belangrijke levenslessen. Abraham Hans wilde met de *Kinderbibliotheek* vooral de kinderen leren lezen en hun interesse in literatuur opwekken. Hij merkte dat de jeugd erg weinig kansen kreeg om te lezen, dit kwam vooral door de minder goede leefomstandigheden en de gebrekkige scholing tijdens het interbellum.

De *Hanskes* konden de jeugd bekoren. De boekjes waren zelfs zodanig populair dat de meeste werken meerdere malen herdrukt moesten worden. Vanuit katholieke hoek kreeg Abraham Hans wel wat weerwerk. De Kerk stelde zich eerder argwanend op ten aanzien van de protestantse schrijver. Haar antwoord was de uitgave van de *Vlaamse Filmpjes*: kleine boekjes met verhalen bedoeld voor de jeugd. Deze reeks werd in de jaren dertig eveneens erg populair.

Abraham Hans als flamingant

Abraham Hans was zijn hele leven een flamingant, ook al keek hij met afschuw in de jaren dertig naar de verrechtsing van het Vlaams-nationalisme. Zijn flamingantisme bleek uit zijn werk. Hij wilde met zijn kinderbibliotheek en zijn romanfeuilletons de Nederlandse literatuur stimuleren, maar ook de taalachterstand bij de jeugd wegwerken. Verder zette Abraham Hans zich onder andere in voor de vernederlanding van de Gentse universiteit, schreef artikels over

Het ADVN bewaart vandaag een 800-tal titels uit de reeks *A. Hans' Kinderbibliotheek*. [ADVN-bibliotheek]

Frans-Vlaanderen en sprak als redenaar vaak op meetings van het Willemfonds of tijdens Guldensporenvieringen. Hij was lid van het IJzerbedevaartcomité en in deze rol betrokken in de opbouw van de eerste IJzertoren. In 1922 was hij één van de medestichters van de Vlaamse Toeristen Bond.

Abraham Hans een veelzijdig man: protestant, opvoeder, journalist, flamingant, auteur, maar bovenal de man die de Vlaamse jeugd leerde lezen met zijn *kinderbibliotheek*. Interesse opgewekt? Na een recente aanwinst van een gulle schenker is (veel van) zijn werk te bezichtigen in het ADVN. Ook het Letterenhuis in Antwerpen bezit een mooie collectie.

[SAM BORDON]

Bronnen bij deze bijdrage:

P. Catteeuw, *De Kinderbibliotheek van Abraham Hans*, 2021 op: <https://www.museumkontich.be/Sprokkels/Abraham%20Hans%20Kinderbibliotheek.htm>; G. Durnez, *Hans Abraham*, 2021 op: <https://nevb.be>; Abraham Hans, 2021 op: <https://schrijversgewijs.be/schrijvers/hans-abraham/>; *Het leven van Abraham Hans*, 2021 op: http://www.museumabrahamhans.be/a_hans_genootschap/a_hans_genootschap.htm.

Nast de populaire *Kinderbibliotheek*-reeks, schreef Abraham Hans heel wat romans. Het ADVN bewaart een 180-tal titels. [ADVN, VB20659]

VTB BELEVENISSEN

De expo *Samen op stap met de VTB. 100 jaar Cultuurtourisme* kreeg deze zomer heel wat enthousiaste bezoekers over de vloer. (Ex)-leden van de vereniging, of mensen die op een andere manier een link hebben met de VTB vormden het merendeel van de bezoekers. De expo bekoorde echter niet alleen Vlamingen: dankzij aangepaste folders in het Frans en het Engels vonden ook buitenlandse toeristen spontaan hun weg naar de expo en konden ze zich een beeld vormen van de rijke geschiedenis van de VTB. Een gevarieerd zomerprogramma met events gelinkt aan de expo zorgde ervoor dat bezoekers steeds opnieuw werden verfrist.

Tijdens de vier curatordagen gaven curatoren Kas Swerts en Winne Gobyn een blik achter de schermen van het project en beantwoordden vragen of opmerkingen. Om de allerkleinsten te laten meereizen door de expo was er het familieparcours 'Vlag-gentocht van de Vlaamse Toeristenbond'. Als ware 'reisleiders van het gezin' gingen kinderen op zoek naar de oranje vlagjes met

opdrachten en maakten ze doorheen de expo hun eigen vlag. Tijdens de museumnacht van Antwerpen op 6 augustus opende op de mezzanine van de Hangar van het Zuiderpershuis een expo in zakformaat. De mini-expo *VTB-snippers* is een samenwerking tussen het ADVN en de onderzoeksgroep Antwerp Cultural Heritage Sciences research group (ARCHES) van de Universiteit Antwerpen. Met zes waren ze: de studenten van de Master Erfgoedstudies die zich in het academiejaar 2021-2022 in het kader van het vak 'Documentair erfgoed' in de geschiedenis van de Vlaamse Toeristenbond verdiepten. Elina Van Thielen, Emma Giebels, Emmy Clarisse, Inge Beekmans, Jenny De Sitter en Karen Vande Bergh doken de archieven in en diepten verschillende bronnen op die de turbulente beginjaren van de VTB in de jaren '20 en '30 in beeld brachten, zoals handgeschreven reisverhalen, de eerste nummers van het bondsblad *De Toerist* en een resem postkaartjes uit het interbellum. De mini-expo *VTB-snippers* is ook omgevormd naar een online boekje en kan u gratis raadplegen op www.vtb100.be bij ARCHES.

Tijdens de zomer liep er een duidelijke rode draad door de expo: nostalgie. Voor uitgebreide reacties over de expo laat ik graag ons gastenboek spreken.

"Heel mooi om te zien en te ontdekken. Nostalgie van toen ik kind was en met mijn ouders op reis ging met VTB-VAB. TOP!"

"Mooi! Het biedt inspiratie om ook op zoek te gaan naar herinneringen in je eigen regio."

"Fijne reis in het verleden! 'Een mens zou er nostalgisch van worden en ... een traantje wegpinken, mooi!'"

"Mijn moeder zaliger sprak altijd met heel veel enthousiasme over de fietstochten die ze deed met de vriendinnen van de VTB. Met haar in gedachten ben ik naar deze mooie tentoonstelling gefietst, vanuit Lierke plezierke."

"Ons favoriet object uit het archief van de VTB is het 'reglement' voor reizigers. Het toont aan dat men in die tijd moest leren op reis gaan, cultuur beleven en genieten."

"Voor ons is het een mooie nostalgische tentoonstelling in een nostalgisch gebouw, maar de laatste beelden van de tentoonstelling geven zeker het beeld weer van een dynamische vereniging, klaar om in een nieuw jasje de uitdaging aan te gaan voor de volgende decennia!"

"Prachtige tentoonstelling over een fijne en belangrijke vereniging in en voor Vlaanderen. Proficiat, ook aan alle vrijwilligers die dit mogelijk hebben gemaakt." Met deze woorden slaat oud-VTB-voorzitter Johan Van den Driessche de nagel op de kop want ook deze zomer mochten we rekenen op een fijn team van toegewijde en gedreven vrijwilligers. Zij beleefden de expo en de reacties van onze bezoekers van kortbij.

Het ADVN dankt het hele team van vrijwilligers die elke dag met een glimlach de bezoekers verwelkomden: Majdi Alfatlawy,

Harry Beckers, Lieve Ceulemans, An Decloedt, Bernadette Deloose, Paul Denis, Luc De Rijcke, Johan Holvoet, Friedel Jacobs, Erna Mariën, Caroline Matthijs, Pascale Merckaert, Danielle Schijn, Erna Schrauwen, Alain 'TKindt, Janine Toelen, Rita Van Eynde, Jan Van der Kelen, Kris Van Pelt, Jan Wouters en Leo Orlan.

Foto's © Cultuursmakers

"De gesprekken aan de balie gaven een surplus aan de expo. Het was een divers publiek. Elk had zijn reden om naar de expo te komen: vader die vroeger VAB-VTB- vertegenwoordiger was, (ex-)medewerkers van VAB, vroegere reisleiders,... zo had iedereen zijn verhaal. Sommige bezoekers hebben wel een uur hun herinneringen met ons gedeeld. Het is boeiend te zien hoe VTB-VAB, VTB reizen ... hun leven een mooie invulling heeft gegeven."
[JOLIEN HENDRICKX]

De expo verhuist in aangepaste vorm naar het Museum aan de IJzer. Samen op stap met de VTB. Wegwijzer aan de IJzer loopt van 8 oktober 2022 tot 8 januari 2023. Meer info langs www.museumaandeijzer.be

Ter gelegenheid van de opening van de expo organiseert het ADVN samen met het Museum aan de IJzer op 8 oktober een studienamiddag met onder meer Kas Swerts, Dominiek Dendooven en Martine Vermandere. Meer informatie hierover volgt later langs onze website, de digitale nieuwsbrief en de sociale media.

DIGITALE ENCYCLOPEDIE VAN DE VLAAMSE BEWEGING: terugblik, vooruitblik

DEVB-bureauredactie

Vlak voor de zomervakantie van 2022 ging een volgende fase van het encyclopedieproject van start. Daarmee verlegde de DEVB-bureauredactie de focus van coördinatie naar tekstredactie. Een uitgelezen moment, dus, voor een kleine stand van zaken.

In 2018 zette het ADVN | archief voor nationale bewegingen de schouders onder een kolossaal project. In samenwerking met honderden auteurs, een diverse groep adviesraadsleden en een zorgvuldig samengestelde kernredactie zou het ADVN vijf jaar later, in 2023, een digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* lanceren. Deze encyclopedie zou niet alleen de inhoud van de in 1998 verschenen *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* online beschikbaar maken voor een breed publiek, ook zou ze de duizenden NEVB-artikelen aan een noodzakelijke inhoudelijke update onderwerpen én aanvullen met een reeks nieuwe lemma's.

Zo begon voor de toen nog driekoppige DEVB-bureauredactie – bestaande uit Aragorn Fuhrmann, Ann Mares en

Kasper Swerts – een intellectuele marathon. Tijdens een eerste verkennende fase, die eind 2020 werd afgerond, bouwde de redactie samen met verschillende experts de redactionele structuren uit waarop het encyclopedieproject zou rusten. De kernredactie en de adviesraad, die zouden waken over de wetenschappelijke kwaliteit van het project, werden in deze fase samengesteld, en de bureauredactie legde ook waardevolle contacten met verschillende auteurs.

Met de komst van Sarah Menu in 2021 en Winne Gobyn in 2022 vervoegden twee nieuwe krachten de bureauredactie en kwam een tweede fase van het project op dreef. Concreet nodigde de versterkte bureauredactie in totaal zo'n 400 wetenschappers en auteurs uit die samen de ruim 3.000 NEVB-lemma's en -syntheseartikelen zouden actualiseren of herschrijven. Ook verzamelde de redactie duizenden voorstellen

voor nieuwe lemma's en startte ze met de constructie van de website die uiteindelijk alle informatie eenvoudig toegankelijk zou maken voor een breed publiek.

Vandaag, zo'n vier jaar na de start, zitten we nog steeds op koers. Vlak voor de zomervakantie ging de derde fase van het project in. Daarmee verschuift de focus van de encyclopedisten van het ADVN nu van coördinatie naar tekst- en beeldredactie. Want de vele lemma's en artikelen die ondertussen door de DEVB-auteurs werden ingediend, moeten immers ook een blind reviewproces en een tekstredactieronde doorlopen. Daarnaast worden alle lemma's ook met minstens één beeld geïllustreerd.

De cijfers spreken voor zich: op het moment van schrijven is het merendeel van alle NEVB-lemma's aan een auteur toegekend. Ruim 1.500 teksten werden inmiddels

geschreven en zo'n 800 daarvan werden door een gespecialiseerde reviewer gereviseerd. Op die manier neemt het collectieve project dat de digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* is stilaan concreet vorm aan. Gedaan is het werk nog lang niet, maar de eindstreep komt in zicht. [\[SARAH MENU\]](#)

WT | TIJDSCHRIFT OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE VLAAMSE BEWEGING

Inhoud 2022/3

VOORWOORD

Bruno De Wever, *Vlaamsgezinde ingenieurs: De Vlaamse Ingenieursvereniging en Frantz Van Dorpe*

BIJDRAGEN

Dries Goedertier, *Gewrongen tussen beschaving en cultuur? De Vlaamse Ingenieurs-*

vereniging (VIV) en de technische inrichting van de Vlaamse economie (1928-1945)

FORUM

Emmanuel Gerard, *Frantz Van Dorpe en zijn tijd*

NIEUWE UITGAVEN

Abonnementsgeld:

- binnenland: 30 euro
 - buitenland: 40 euro
 - steunabonnement: 75 euro
 - afzonderlijk nummer: 10 euro
- meer info langs: www.wt.be

U kunt zich **abonneren** op WT door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].

DE BEELDEN VAN VERSCHAEVE

Catalogus

In het onderzoek naar Cyriel Verschaeve (1874-1949) is zijn beeldend werk tot op heden onderbelicht gebleven. Onterecht, aangezien het een intrigerende inzicht geeft in de artistieke visie van de kapelaan uit Alveringem. De bijna veertig beelden van Verschaeve worden in deze bronnenuitgave uitvoerig beschreven op basis van nieuw archiefonderzoek en rijkelijk geïllustreerd met oude en nieuwe fotoreproducties.

Tom Cobbaert, *Catalogus van de beelden van Cyriel Verschaeve*, Peristyle, 2022, 96 pp., € 20,00. Verkrijgbaar in het ADVN

100 JAAR VERRIEST

Film

Op 27 oktober 2022 is het exact 100 jaar geleden dat Hugo Verriest overleed. De West-Vlaamse schrijver-dichter had een enorme voorliefde voor de Nederlandse taal wat tot uiting kwam in zijn publicaties, voordrachten en persoonlijke

correspondentie met familie en vrienden. Zijn persoonlijkheid inspireerde heel wat mensen, denk maar aan Guido Gezelle en Albert Rodenbach. Naar aanleiding van de 100-jarige herdenking blikt ADVN-onderzoeker Aragorn Fuhrmann samen met biograaf Romain Vanlandschoot terug op het leven en werk van deze priester. Hun ontmoeting en bezoek deze zomer aan het Klein Seminarie in Roeselare werd ingeblikt door Jimmy Kets. Midden oktober zal het resultaat van dit boeiende gesprek te zien zijn langs <https://verriest.advn.be>, we kijken er naar uit!

[SOPHIE GYSELINCK]

SILEZIË, EEN IETWAT APARTE REGIO

Een roman over een ondergaande wereld, een roman over een groot schrijver die wegwijnt in zijn muzentempel in Silezië: dat is *Wiesenstein* van Hans Pleschinski.¹ De handeling begint vanaf het moment dat de 82-jarige Gerhart Hauptmann in maart 1945 het sanatorium aan de rand van het pas gebombardeerde Dresden verlaat en ze eindigt met zijn overlijden op 10 juni 1946 in Agnetendorf (het huidige Jagińsków in Polen). De treinreis onder militaire begeleiding met vrouw en secretaresse richting oosten verloopt uiterst moeizaam. Het is een tocht tegen de vluchtelingenstroom in die op gang gekomen is sinds de oostelijke provincie van het 'Reich' door het oprukkende Rode Leger wordt bedreigd.

Hauptmann wil per se terug naar zijn geliefde Silezië, naar de villa Wiesenstein die hij in 1901 in Agnetendorf heeft laten bouwen, een tempel van kunst en literatuur. Op zijn netvlies is het bombardement van het 'Florence aan de Elbe' gebrand: *"Wie het huilen verleerd heeft, die leert het weer bij de ondergang van Dresden."* De laureaat van de Nobelprijs Literatuur (1912), de beroemde auteur die zich in Duitsland als een tweede Goethe had laten vieren, schrijft onvermoeibaar verder en blikte tegelijk weemoedig terug op zijn leven, geconfronteerd als hij wordt met de ondergang van alles wat hem vertrouwd was. Pleschinski laat hem de tranen over de wangen rollen bij de gedachte dat hij *"niets afgeweerd"* heeft, dat hij *"deel van de schuld"* is waarmee het nationaalsocialistische regime volk en land heeft opgezaaid.

Beklemmend is ook de schildering van hoe het Rode Leger in de vallei van Hirschberg (het huidige Jelenia Góra) binnentrekt en wraakzuchtig een spoor van dood en vernieling achterlaat. De Duitsers moeten weg uit Silezië dat sinds 1742 tot Pruisen behoort. Sovjetleider Stalin verplaatst de mensen uit het door hem geannexeerde Oost-Polen als pionnen op een schaakbord er naartoe. Een volkerenverschuiving zonder weerga in de geschiedenis. Maar het zijn ook diezelfde Sovjets die Hauptmann in zijn villa verder laten wonen en werken. Ze waarderen hem omwille van zijn naturalistische, sociaal bewogen toneelstukken. In april 1946 komt het bericht dat hij dan toch weg moet. De dood is echter nabij. Hauptmann zal tenslotte zijn huis verlaten in een verzinkte kist, richting Hiddensee, een eiland in de Oostzee.

Volksbeweging

Silezië, land van weidse zichten, van barokke kerken en kloosters, van glorieuze 'Schlösser', waarvan er vele na 1945 aan het verval vrijgegeven waren en sommige na de val van het communisme tot luxehotel omgebouwd werden. Het land ligt er nu vredevol bij, eindelijk, nadat het de afgelopen eeuwen zoveel keren van 'eigenaar' was gewisseld, van Poolse hertogen over Boheemse koningen en de Habsburgers tot het Duitse Keizerrijk en uiteindelijk de Republiek Polen. Door die wisselvolle geschiedenis hebben vele inwoners van Silezië een eigen identiteitsgevoel ontwikkeld. Sinds de omwenteling van 1990 ijvert een volksbeweging onder de naam Ruch Autonomii Śląska (RAŚ) voor autonomie van Silezië. Ze is vooral actief in Opper-Silezië, het oostelijke gedeelte van de regio tussen Opole en Katowice. Daar leeft ook een Duitstalige minderheid die als dusdanig erkend is sedert het afsluiten van het Duits-Pools Nabuurschapsverdrag van 17 juni 1991. Er bestaan heel wat initiatieven die aandacht besteden aan het Duitstalige culturele verleden van Silezië. Een daarvan gaat uit van de Duitse blues- en rockband Schwarzbrenner.² Hij zet teksten van bijvoorbeeld de barokdichter Andreas Gryphius en de expressionistische dichter Georg Heym, beide uit Silezië, op muziek.

DIRK ROCHTUS | VOORZITTER VAN HET ADVN

- (1) H. Pleschinski, *Wiesenstein*, München, 2018, p. 361.
(2) www.schwarzbrenner.de.

ADV N

ARCHIEF VOOR NATIONALE BEWEGINGEN

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be

TENTOONSTELLING
SAMEN
OP STAP
MET DE VTB

WEGWIJZER
AAN DE IJZER

08.10.2022 - 08.01.2023

MUSEUM AAN DE IJZER
IJZERDIJK 49, 8600 DIKSMUIDE

Cultuur
smakers

Vlaanderen
verbeelding werkt

ADV N
ARCHIEF VOOR NATIONALE BEWEGINGEN

AAN DE IJZER